

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали X міжнародної
науково-практичної конференції

(25 квітня 2025 р.)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра кримінального процесу

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра юстиції

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ЮРИСТІВ
ГО «СТАЛЕ ПРАВОСУДДЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції

(25 квітня 2025 р.)

Харків
«Право»
2025

Відповідальна редакторка *Л. М. Москвич*

Актуальні проблеми судового права : матеріали X міжнар.
А43 наук.-практ. конф. (25 квіт. 2025 р.) / [відп. ред. Л. М. Москвич] ;
Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. процесу ;
Навч.-наук. ін-т права Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Каф. юстиції ;
Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», Каф. орг. суд., правоохорон.
органів та адвокатури ; Нім.-Укр. об-ня юристів ; ГО «Стале правосуддя». –
Харків : Право, 2025. – 376 с.

ISBN 978-617-8612-04-7

Збірник містить матеріали Десятої міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем судового права, у якій взяли участь відомі вітчизняні та зарубіжні науковці та практики. Організаторами заходу виступили кафедра кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кафедра юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», Німецько-Українське об'єднання юристів і ГО «Стале правосуддя». В основу видання покладено доповіді, виголошені учасниками конференції, які торкаються різноманітних аспектів судового права.

УДК 349.42

Матеріали викладено в авторській редакції.
Відповідальність за їхню якість, достовірність,
відсутність текстових запозичень несуть автори.

Відеозапис конференції за посиланням:

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2025

ISBN 978-617-8612-04-7

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2025

дичну відповідальність військовослужбовців в Україні / Є. І. Григоренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. – 2016. – Вип. 22. – С. 47–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2016_22_12.

8. Циган П. Актуальні проблеми реалізації в Україні членами протестантських церков права на альтернативну (невійськову) службу в період мобілізації та шляхи їх вирішення. *Visnyk of the Iviv university. series law*. 2020. № 70. С. 39–48. URL: <https://doi.org/10.30970/vla.2020.70.039>.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шевчук О. М.

Гартман Юлія

*Аспірантка 1 року навчання Кафедра
юстиції Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка
yuliia.hartman@knu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5637-8358>*

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК КОМПЛЕКСНА КОНЦЕПЦІЯ У СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ І ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І СВОБОД В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ

В той час, коли у міжнародному праві відсутній імперативний нормативно-правовий акт, який би регулював питання, пов'язані з перехідним правосуддям, практика розробки таких документів на національних рівнях набирає актуальності та поступово стає усталеною практикою. Водночас, у цьому контексті слід згадати про ООН та її зусилля щодо розвитку концепції перехідного правосуддя. У 2005 році Генеральною Асамблеєю ООН були ухвалені «Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та відшкодування збитків для жертв грубих порушень міжнародних норм в галузі прав людини

та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права», які не мають обов'язкової сили, проте заклали підвалини розуміння сутності перехідного правосуддя у міжнародному праві.[1] А вже у 2010 році була оприлюднена Директивна записка Генерального Секретаря ООН «Підхід ООН до перехідного правосуддя», в якому було запропоноване визначення «перехідного правосуддя» у розумінні ООН. Для ООН «перехідне правосуддя – це повний спектр процесів та механізмів, пов'язаних з намаганням суспільства дійти згоди щодо низки масштабних порушень у минулому, щоб забезпечити притягнення до відповідальності, здійснення правосуддя та досягнення примирення». При цьому, процеси та механізми перехідного правосуддя визначаються як важливі компоненти зусиль ООН, спрямованих на посилення верховенства права. Перехідне правосуддя, згідно із запискою Генерального Секретаря, складається з юридичних та неюридичних процесів та механізмів, включаючи ініціативи з судового переслідування, люстарцію, посилюючи ініціативи, що забезпечують право на правду, зокрема комісії правди, виплати репарацій, інституційні реформи, національні консультації, збереження пам'яті та вибачення.[2] Серед найбільш часто згадуваних цілей перехідного правосуддя – забезпечення справедливості, надання голосу жертвам, боротьба з безкарністю, зміцнення верховенства права, встановлення правди та сприяння примиренню. Наведене у сукупності є стислим обґрунтуванням чотирьох класичних елементів перехідного правосуддя, які були запропоновані Луї Жуане у звіті Комісії ООН з прав людини у 1997 році, – права на правду, права на правосуддя, права на репарації та гарантії неповторення.[3]

Отже, перехідне правосуддя є концепцією і процесом водночас. Його не можна вважати суто юридичним явищем. Сутність цієї концепції поєднує у собі юридичний, політичний та історичний контексти. Юридичний аспект спрямований на забезпечення відповідного нормативно-правового регулювання як нормативного виразу і закріплення процесів і механізмів перехідного правосуддя із дотриманням принципу верховенства права. Політичний аспект сприяє визначенню векторів політики держави, наявності політичної волі на проведення реформ та реалізацію процесів і механізмів перехідного правосуддя. Історичний аспект покликаний забезпечити право на доступ до правди та гарантії неповторення шляхом історичної обізнаності суспільства. Більше того, розуміння історичних передумов впливає на підходи у реалізації юридичного і політичного аспектів.

Тут також варто виокремити і культурний аспект, який зосереджується на трансляції збройних конфліктів, репресій, зміні правових режимів, реформ та інших подій, що спричинили звернення до перехідного правосуддя, через об'єкти культури та мистецтва. Рефлексія на події у державному та суспільному житті через мистецтво є історично обумовленою. Митці завжди виражали свої почуття, думки, бачення перебігу тих чи інших подій за допомогою інструментів літератури, образотворчого мистецтва, кінематографу, театру тощо, таким чином розвиваючи суспільний діалог.

Окрім цього, перехідне правосуддя має ретроспективний та футуроцентричний компоненти. Механізми відплатного правосуддя як елемент концепції перехідного правосуддя зосереджуються на минулому. Вони спрямовані на притягнення винних до відповідальності, визнання й вибачення перед жертвами, виплату індивідуальних компенсацій та загальнонаціональних репарацій, а також запровадження нових законів, щоб запобігти повторенню подібних злочинів і звірств. Процеси, що відбуваються як заходи відплатного правосуддя, зумовлюються в першу чергу ретроспективними подіями, які спричинили необхідність їхньої реалізації. Наприклад, об'єкт нерухомого майна був пошкоджений або знищений внаслідок збройної агресії росії проти України. Пошкодження або знищення відбулося вже у минулому, а право на справедливую компенсацію і обов'язок з боку держави вжити заходів для забезпечення його реалізації постраждалими існує у теперішньому.

Відновне правосуддя є компонентом перехідного правосуддя, що зорієнтований на майбутнє. Його футуроцентрична мета – відновити, зцілити, вшанувати пам'ять, визнати події, здійснювати просвітницьку роботу та підвищувати обізнаність серед населення і ключових зацікавлених сторін з усіх боків, щоб запобігти повторенню трагедій і відновити довіру громадян до одне одного та до державних інституцій.[4] Втілення цієї мети пролягає через роботу законодавчого та виконавчих органів влади, активну діяльність громадянського суспільства. Насправді Україна вже зіштовхувалась з досвідом відновного правосуддя у період становлення української незалежності та демократичної держави після розпаду СРСР, однак ці прояви не носили систематичного, послідовного чи стратегічного характеру. Тоді на початку ХХІ століття почав відбуватися процес відновлення історичної справедливості та історичної правди, що є однією з характерних ознак для перехідного правосуддя в цілому. Свідченням цього є Закони України № 376-V «Про Голодомор 1932–

1933 років в Україні» від 28 листопада 2006 року, який визнав Голодомор геноцидом Українського народу, №317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року, №1770-IX «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» від 22 вересня 2021 року, №2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року.

Виходячи з хронології прийняття цих Законів, можна відстежити тривалий шлях до закріплення на законодавчому рівні норм, що сприяли б збереженню пам'яті про важливі сторінки української історії і слугували б гарантією їхнього неповторення. Однак слід зазначити, що з моменту відновлення незалежності України шляхом проголошення 24 серпня 1991 року і її закріплення всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 року до сьогодні, часу, коли триває повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, на державному рівні не була розроблена єдина стратегія із здійснення заходів перехідного правосуддя в Україні.

Питання впровадження стратегії перехідного правосуддя або ж правосуддя перехідного періоду не нове для України. Протягом декількох років відбувається дискусія щодо її розробки, громадські організації пропонують власне бачення дорожньої карти [5], декілька законодавчих ініціатив раніше були зареєстровані у парламенті. Щодо законопроекту «Про засади державної політики перехідного періоду», підготованого Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за дорученням Кабінету Міністрів України та зареєстрованого у Верховній Раді України 9 серпня 2021 року [6], був отриманий критичний Висновок від Венеційської Комісії. [7] Цей Проєкт був покликаний стати рамковим та передбачав прийняття спеціальних нормативно-правових актів, а також внесення відповідних змін у чинні. Однак, на погляд Комісії, деякі частини законопроекту носили політичний характер, що перетворює нормативний акт на політичне програмне положення, а деякі з них пропонували певне тлумачення історії та подій минулого, ігноруючи інші тлумачення. Тож Комісією було рекомендовано використання підходу, спрямованого на «уникнення поглиблення ліній конфронтацій».

До прикладу, увага була звернена на такі дефініції, що вживалися в тексті Проєкту, як «держава-агресор» та «держава-окупант». І хоча слід

наголосити, що цей Висновок був отриманий ще до повномасштабного вторгнення і датується 18 жовтня 2021 року, проте, на моє переконання, використання відповідної юридичної термінології має бути принциповим питанням, що також відповідає одному із концептуальних напрямків перехідного правосуддя – праву на правду, а тому такі поняття як «держава-агресор» та «держава-окупант» доцільно використовувати у національному законодавстві з їхнім попереднім чітким законодавчим визначенням. В українському законодавстві подані декілька варіантів визначення «держави-агресора» у Законах України «Про кінематографію» та «Про медіа», однак ці закони не є спеціальними щодо засад національної і державної безпеки і оборони України, а також, очевидно, і щодо перехідного правосуддя. Те саме зауваження стосується й історичних фактів – наведення у законопроекті історичних фактів російського вторгнення, анексії та тимчасової окупації території, що також визнано міжнародною спільнотою, є їхньою констатацією, а не тлумаченням. Примирення як елемент перехідного правосуддя можливе лише за дотримання права на правду та не може здійснюватися шляхом «тосування» та маніпулювання тлумаченням фактів, які стали історичними.

Одним із найгрунтовніших зауважень Комісії, з яким, на мою думку, варто погодитись, стала непослідовність у визначенні мети майбутнього Закону, яка не відповідала загальноновизнаним підходам до цілей і завдань перехідного правосуддя. У законопроекті була визначена наступна мета – «встановити загальні правила щодо амністії, запровадити елементи перехідної юстиції, створити умови для конвалідації, створити резерв державних службовців і поліцейських для роботи у майбутньому на деокупованих територіях і вирішити інші проблеми, пов’язані з деокупацією та реінтеграцією тимчасово окупованих (деокупованих) територій, подолати наслідки збройної агресії Російської Федерації проти України». Проте ці завдання є абсолютно різними за своїм характером і порядком виконання, що у свою чергу ускладнює визначення сфери застосування закону та його цілей, а тому ніяк не можуть регулюватися одним нормативно-правовим актом, навіть за умови його рамковості.

Наведене вище демонструє, що станом на сьогодні комплекс питань, пов’язаних з перехідним правосуддям, застосування процедур і механізмів якого, в першу чергу, зумовлене низкою таких причин як тимчасова окупація та анексія частини територій України з 2014 року, повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році, залишаються не вирішеними та позбавленими єдності у визначенні напрямків та бачення щодо

їхнього вирішення. Їхнє розв'язання має характеризуватись системним підходом, що передбачає, в першу чергу, створення стратегії впровадження концепції перехідного правосуддя в Україні та її затвердження на законодавчому рівні, або щонайменше її затвердження Кабінетом Міністрів України як вищого органу у системі органів виконавчої влади. Така стратегія має бути розрахована на довгострокову перспективу, з розумінням того, що зважаючи на складність та багатоаспектність ключових складників перехідного правосуддя, шляхи вирішення яких стратегія покликана вирішити, процедура впровадження його процесів та механізмів не може бути швидкою та одномоментною, що, зокрема, демонструє досвід розробки та прийняття Стратегії з перехідного правосуддя Республіки Косово, що має на меті відновити права жертв, порушені у період з 1989 по 2000 роки, та яка була затверджена урядом Республіки лише у 2024 році і розрахована на наступний 10-річний період (з 2024 по 2034 рік).[8]

Список використаних джерел:

1. OHCHR: Basic principles and guidelines on the right to a remedy and reparation for victims of gross violations of international human rights law and serious violations of International Humanitarian Law.2005. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation>
2. Guidance Note of the Secretary-General «United Nations Approach to Transitional Justice». 2010. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf
3. Люї Жуане, Питання про безкарність винних у порушеннях прав людини (громадянських і політичних): Остаточний звіт згідно з рішенням Підкомісії 1996/119, Економічна та Соціальна Рада ООН, Комісія з прав людини, Док. E/CN.4/ Sub.2/1997/20 (26 червня 1997 р.), параграф. 2–4, <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1997/20>.
4. Janine Natalya Clark, Thinking Systemically About Transitional Justice, Legal Systems, and Resilience In: Multisystemic Resilience. Edited by: Michael Ungar, Oxford University Press (2021). © Oxford University Press. DOI: 10.1093/oso/ 9780190095888.003.0028
5. УГСПЛ розробила дорожню карту правосуддя перехідного періоду для українського суспільства в умовах збройного конфлікту. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/uhspl-rozrobyla-dorozhniu-kartu-pravosuddia->

perekhidnoho-periodu-dlia-ukrains-koho-suspil-stva-v-umovakh-zbroynoho-konfliktu/

6. Проект Закону про засади державної політики перехідного періоду № 5844 від 09.08.2021 року. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72625

7. Висновок щодо проєкту Закону «Про засади державної політики перехідного періоду», ухвалений Венеційською Комісією на 128-му пленарному засіданні (Венеція та у режимі онлайн, 15–16 жовтня 2021 р.). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)038-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)038-ukr)

8. Republic of Kosovo Strategy on Transitional Justice 2024–2034. URL: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/06/STRATEGY-ON-TRANSITIONAL-JUSTICE-IN-REPUBLIC-OF-KOSOVO-2024–2034.pdf>

Науковий керівник: докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ізарова Ірина Олександрівна

Гривенко В. В.,
*аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ЩОДО ВПЛИВУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СУДОВУ ВЛАДУ В УКРАЇНІ

Поняття «європейська інтеграція» або «євроінтеграція» у найбільш загальному сенсі може бути визначено як «зближення України з Євросоюзом як на рівні законів, так і на рівні правил і звичаїв, що існують у суспільстві, кінцевим результатом якого має стати вступ України до ЄС» [1]. Чергова хвиля актуалізації проблематики євроінтеграції обумовлюється отриманням Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що відбулося 23.06.2022 р. Водночас, можна стверджувати, що самоідентифікація України як європейської держави була задекларована ще 05.12.1991 р. у зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» у зв'язку з підтвердженням на референдумі Акта проголошення неза-

Боровська А. О.

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ДОРАДЧИХ ОРГАНІВ У СУДОВІЙ ВЛАДІ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ	174
--	-----

Вігірінський Андрій

ФОРМАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗАКОННОСТІ У ПРАКТИЦІ СУДОВОЇ ВЛАДИ, В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН	178
--	-----

Возна Д. В.

НЕВІЙСЬКОВА СЛУЖБА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУДОВА ПРАКТИКА	183
--	-----

Гартман Юлія

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК КОМПЛЕКСНА КОНЦЕПЦІЯ У СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ І ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І СВОБОД В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ	187
---	-----

Гривенко В. В.

ЩОДО ВПЛИВУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СУДОВУ ВЛАДУ В УКРАЇНІ	193
---	-----

Давидзон Д. О.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ТА МЕДІАТОРА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	196
--	-----

Дзядевич В. Р.

РОЛЬ СУДДІВ У ВІДСТАВЦІ В УМОВАХ ТРАНЗИТНОГО ПРАВОСУДДЯ	200
--	-----

Дудник В. Ю.

АДВОКАТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЧИ ПРИХОВАНА РЕКЛАМА	204
---	-----

Єршов Марко

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІВ'ЯЗКУ	208
--	-----

Єсюкова Валерія

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК- ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: АНАЛІЗ ОКРЕМИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ	211
--	-----

Єщенко О. В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В ПРАВІ ЄС	215
---	-----